

GÖLGENİN ÇİZGİSİ YA DA GÖLGEYİ ÇİZGİDE/N OKUMAK

Mete ÇAMDERELİ¹

ÖZ

Çizgi, bir uzama bırakılan imgesel bir izdir. Çeşitli figür ve şekiller aracılığıyla sanat ve iletişim ortamlarının olmazsa olmazıdır. Çizgisel görseller fiziki tasarımlar aracılığıyla uzama yansır; amaçlanmış imge ve sembelleri temsil ve tasvir ederler. Gölge olgusu da çizgisel tasarımlarda çokça kullanılan özerk ya da tamamlayıcı bir imgedir. Bu çalışmada, gölge imgesi çizgisel tasarımlardan okunmaya çalışılacaktır. Çizgi sanatından seçilen sınırlı sayıda ürünü, yapılacak çözümlerinin inceleme nesnesi olarak belirledik. Bütüncüye oluşturan çizgiler, Hasan Aycın'ın gölge imgesi ile tasarladığı sayısız çizgiden birkaçıyla -rastlantısal olarak seçilmiş on çizgi- sınırlanmış ve söylem çözümlemesine tabi tutulmuştur. Bunu yapmaktaki amaç, çizgilerdeki gölgelerin imgesel iz ve izleklerini anlamak/anlamlamaktan ibarettir. Çözümler sonucunda, tutsaklık ya da kımiltısızlıktan bilgelik ya da varoluşa, oradan nefis, sadakat ve mücadeleye dek çeşitli imgelere erişildi. Bütün bu imgeleri tekil bir imgeye indiriminin ya da tikel izlekler halinde kategorize etmenin imkansızlığı belirlenmiş oldu, ama aynı zamanda sanatçının gölge imgesini sürdürülebilir standart bir imge olarak tasarlamadığı da saptanmış oldu.

Anahtar Kelimeler : çizgi, çizgi sanatı, gölge, gölge imgesi, saf kavrayış

THE LINE OF SHADOW OR READING THE SHADOW IN AND FROM THE LINE

ABSTRACT

Line is an imaginary trace left on a space. It is indispensable for art and communication environments through various figures and shapes. Linear art visuals are reflected on space through physical designs; they represent and describe intended images and symbols. The phenomenon of shadow is also an autonomous or complementary image used frequently in linear art designs. In this study, shadow image will be attempted to be read from linear art designs. We determined a limited number of products selected from line art as the object of examination for the analyses to be conducted. The lines forming the whole were limited to a few of the countless lines designed by Hasan Aycın with the shadow image -ten randomly selected lines- and subjected to discourse analysis. The aim in doing this is to understand and make sense of the imaginary traces and paths of the shadows in the lines. As a result of the analyses, various images were reached, from captivity or immobility to wisdom or existence, and from there to the soul, loyalty and struggle. The impossibility of reducing all these images to a single image or categorizing them into particular themes has been determined, but it has also been determined that the artist did not design the shadow image as a sustainable standard image.

Keywords: line, line art, shadow, shadow image, pure perception

¹ Prof. Öğretim Üyesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, mete.camdereli@izu.edu.tr, ORCID : 0000-0002-9573-5223

1. Giriş

Bir uzama bırakılan her iz, yapılan her çizim, tasarlanan her resim bir imgedir; yüzeye her dokunuş bir imgenin temsili, tasviri, yansıtılması, apaçık gölgesidir. Gölge, fiziki olduğu kadar görsel bir olgudur ve üstlendiği görsel imgenin kültürel kodunu taşır, kültürel koduyla okunur. Gölge her görsel, gölgenin gölgesi misalidir.

Hüküm cümleleriyle girdiğimiz gölge olgusuna, bu çalışmada, çizgisel görsellerden hareketle yaklaşacağız. Gölge ile çizgi üzerine yapılacak yalın tanımların ardından, çizgisel gölgenin olası söylem basamaklarını -kimlik, ışık, iz, beden, metafor gibi- ve düzeylerini -ikonik, ikonolojik, biçimsel, simgesel gibi- ıskalayan bir yüzeysel okuma işlemine, deyim yerindeyse 'saf kavrayış'a geçeceğiz. Okuma için, Hasan Aycın'ın gölge bezeli çizgilerinden birkaçını rastlantısal olarak seçecek, çizgilerdeki gölgelerin iz ve izleklerini anlamaya/anlamlamaya çalışacağız.

Gölge nedir, çizgi ne demektir, gölge çizgiden ne anlaşılmalıdır? Kısmen de olsa anlamak ve tanımlamakta yarar var.

2. Gölge ve Çizgi

Gölge bilindiği üzere ışık geçirmeyen bir cismin ışığı engellemesi nedeniyle, aydınlık bir yerde oluşan karanlıktır, ama aynı zamanda, güneş ışınlarından korunulacak yerdir; ağacın gölgesi gibi. Ağaç, gölgesini içkindir; şemsiye de öyle (elbette yağmuru da düşündürür!). Belli belirsiz bir karartı da gölgedir, yetkisi olmadığı halde etkisi olan da, birinin yanından hiç ayrılmayan da. Resimde bir cismin teccümünü kolaylaştırmak için ışiksiz alanları koyultmak da gölgedir².

Çizgi ise, en yalın haliyle, kainattaki her şey gibi bir noktadır, bir noktadan ibarettir; noktadan ürer, noktayla yol alır, noktayla sonlanır. Bir çizginin çizgi olabilmesi için, onun kesintisiz noktalar dizisini tespih taneleri gibi işlemesi gerekir. Şekli ve boyutu ne olursa olsun, çizgi noktanın çekiştirilmesinden çok, çeşitli oranlarda çoğaltılmasından ibarettir. Çizgi doğası itibarıyla kesintisizdir. Noktalarla örülen hiçbir çizgi kesintili olamaz Kesinti, bir çizginin nihayetini ya da bir diğerinin başlangıcını ima edebilir ama asıl olan, ufuk çizgisi gibi kesintisizliğidir.

Gölge de çizgi de doğruluğu (truth) için doğrusal (linear) bir iz, noktasal bir lekedir. Düz ya da yamuk, dik ya da yatay, eğri ya da yılankavi olması onun noktasallığını ve doğrusallığını örselemez; yıkık bir evden³ (yanda) artakalan ve zihin deneyimince tamamlanan izler gibi. Her iz doğrusal bir nokta, her doğrusal nokta doğruluksal bir gölgedir.

Gölgeyi görülebilir bir iz ya da çizgisel/doğrusal bir yansıma haline getiren saf ışıktır, aydınlıktır. Işığı arkanıza alırsanız gölgenizi görürsünüz, önünüze alırsanız körleşirsiniz. Siz körleşirken gölgeniz arkanıza düşer; onu göremezseniz. Gördüğünüzde, önünüzü de gölgenizi de görürsünüz. Görerseniz de görmesiniz de gölgeniz sizi bırakmaz, ne yana dönerseniz dönün sizinledir; ayna işleviyle sizi ters yüz eder, karaltınızı zemine bırakır, bazen bir sütre üzerine yükseltir, bazen bir sekilsiz uzama, bir çukur ya da tümseğe yansır; deyim yerindeyse, her an sizi iz-ler. Dolgulu ya

² Sözlüksel tanımlama için örneğin bak. <https://sozluk.gov.tr/>

³ Bir yaşamışlık izidir komşunun duvarında kalan. Hikaye yazılmış ve okunmaya bırakılmıştır. Ömürlere karılmış geçmiş zaman düşleri hikayenin başladığı ve bittiği o izlerin aralıklarındadır. Aralandıkça sayfalar çevrilir; bahçesi, pencereleri, çatısı, önü, arkası, yanı, mukimlerin hayat galesi, canhıraş geçen ömürler, neşe, sevinç, hüznün esintileri, komşu hayatları, sokak görgüsü, mahalle adabı... yadigar izlerden okunur.

da konturlu sınırlarıyla kendine özgü ölçülü bir perspektif inşa eder. Gölgenin çizgisel uzanımı ve dolgulu dokusu mevcut uzamında kırılımandır; daralma, genişleme, uzama, kısalma, seyrelme, koyulaşma gibi gösterenleri, onun söylemsel değerini belirleyici, alımlanma ve okunmasını doğrudan etkileyicidir.

Gölge, saf bir kavrayışıyla, ışığı süzmeyen, ışığa direnen, ışığı emmeyen doğrusal bir kalkan ya da ışığı örten, ışıktan koruyan, ışığı engelleyen doğruluksal bir perdedir. Bir varlık teyidi, tescilidir. Işığın değdiği kişi ya da şeylerin varoluş belgesidir. Siluet, aura, akis, iz ve ışıktan geriye kalan bir varoluşsal kimlik/kendilik tezahürüdür. Varoluşsal kimlik, görülebilir/bilinebilir bir şey'dir ve kuşkusuz, gölge-ışık marifetiyle gerçekleşir. Bir gölge-öznesini gölge-nesnesi yapmak ya da tersine olarak, bir gölge-nesnesini gölge-öznesi yapmak, o şeyi aydınlatıp karartarak görülür-bilinir hale getirmektir. Görülür-bilinir bir varoluşsal kimlik için aydınlıktan bir karanlık, karanlıktan bir aydınlık çıkarmak kaçınılmazdır. Bu yapılmakla, bir şey, görülmez-bilinmezlikten görülür-bilinirliğe, görülür-bilinirlikten görülmez-bilinmezliğe evrilmiş olur.

Gölge, öyleyse, şeyi bedenselleştirir. Gölgesini kaybeden bedenini kaybeder, dolayısıyla varoluşsal kimliğini de kaybetmiş olur. Gölgesinden yoksun şeyler, doğal olarak, yok-şeylerdir. Gölge yoksa şey yoktur, kişi yoktur, beden yoktur; görülemez, bilinemezdir. Gölge, olmazsa olmazdır, olmadan olunmazdır; şeyin hem kimliği hem kendiliğidir; bir bedeninin, bir nesnenin, bir figürün mevcudiyetinin belirleyicisidir. Gölge yoksa figürün yokluğu söz konusu olur.

Gölge olmadan olmaz; iz olmaz, çizgi olmaz, çizik olmaz. Çizgi, zemine dokunan bir gölgedir; doku(n)duğu figürü kendiliğiyle kişileştirir. Figürün çizgisel dokusu ayrıca gölgelenmek istenirse figüre dolgulu bir doku daha eklenir. Gölgenerek perspektif ve ölçü kazanan çizgisel figür, gölgenin boyutuyla birlikte kırılma, kıvrılma, daralma, genişleme, akma gibi şekillenmeleriyle değişik anlamsal göndergelere kapı aralar.

Gölgeyi kavramsallaştırmak için giriş bilgileri olarak derlediğimiz mülahazayı zihnimizin bir yanında tutarak, Hasan Aycın'ın gölgeli çizgilerine doğru seğırtelim ve gölgenin Hasan Aycın çizgilerindeki temsil ve kavramsallaşma biçimini saf bir kavrayışla anlamaya ve anlamlamaya çalışalım.

3. Saf Kavrayış Ya Da Gölgeyi Yüzeysel Okuma

Duru bir aslın (gösterilen) yalın suretini (gösteren) yüzeysel bir okumaya nispet eden 'saf kavrayış'⁴, inceleme nesnesini ayrıntısıyla çözümlenmeden uzak tutarak, çizgilerin derin yapılarına işlenmiş anlamsal yapıyı sezinemeye çalışacak; deyim yerindeyse, ilksel anlamamanın izini sürece ve rastlantısal olarak seçilen gölgeli çizgilerin (on adet) öne çıkardığı kavram alanlarına dokunacaktır. Her kavrayış ya da yalın/yüzeysel okuma, ayrıca, çizgideki gölgenin kurucu imgelerini belirleyerek neticelenecektir.

Saf kavrayış için, öyleyse, bir yandan çizgilerdeki gölgeye bakılacağı, diğer yandan gölgelerden de çizgiye bakılacağı öngörülebilirdir. Çizgiler ve gölgeler, bu yapılmakla, müteakip okumalara sıçrama imkanı verebilecek bir 'trampelen-okuma' işleminden geçirilmiş olacaktır. Bu bakışla bakalım çizgilere ve gölgeleri kavramaya çalışalım:

⁴ Yüzeysel ve yalın bir 'trampelen-okuma' çabası olarak tasarladığımız "saf kavrayış" (pure cognition)'a farklı bir açılım için bak. Burhanettin Tatar, "Bir Ara/Yeni Mekân Düşünürü: Fazlur Rahman", Eskiye Dergisi, Sayı 50, Eylül 2023, s.621 vd.

- Giysisiz ama çıplak olmayan yalın bir insan⁵ kendi gölgesine bakar ve gölgesinin onu çevrelediğini görür. Ayağına dolanan ve onu sımsıkı bağlayan cüsseli gölgesi bir tutsaklığın metaforu olarak halkalanır. İnsanın, başkası aracılığıyla değil, kendini kendiyle bağlaması kendi ameli ve kendi iradesidir. Gölge başkası değil, ondan/kendinden başkası değil. Öte yandan, asıl olan, gölge değil insan. Gölge insandan sadır olur, insanın bir edimi/eylemi olarak ortaya çıkar. İnsandan sadır olan her şey onun gölgesidir. Ama bu kez, onu sarsılmaz biçimde kuşatır, ayağına dolanır, onu bağlar, iyiden iyiye tutsak eder. Gölge, insanın kendisi olarak ayak bağı simgeler. İnsan, kendisine ayak bağıdır. Ayağına bağladığı pranga onun sakinidir, ayaklarının dibindedir, etrafına serilidir. Gölge uysaldır, insanın uysaldır; mukadder sadakatle kıvrılır, kopmaz ve uzaklaşmaz.

- o *Gölge*: tutsaklık, kendini kendiyle bağlama, insanın ameli/edimi, ayak bağı.
- Bir insan yürümekte, amelleriyle ömür sürmektedir. Gölgesi, elinde büyütle onu ve adımlarını bir hafiyeye gibi yakından takip etmekte. Gölgesi kendisinin hafiyesi, yapıp-ettiklerinin tanığı; onun herşeyini görür, bilir, kaydeder. İnsan kendi amel defterinin kayıtlarını kendi tutar, satırlarına yapıp-ettiklerini, yeryüzünde bıraktığı izleri, kendi yaşanmışlığını kendi kaydeder. İnsan, ayırdına varsın ya da varmasın, kendi eserini kendi yapar ve eseri üzerinden herşeyini kayda geçirir. Vakit eriştiğinde okunulacağı zaman, kayıtlanmış eser insanın bütün eylemine karşılık gelir; büyüteç altındaki amel defterine. Gölgede zuhur eden büyüteç, yakın takipçinin elinde olarak, insanın ömür boyu attığı her adımın izini sürer. Atılan adımlar, amel defterinin yazılmakta olan satırlarıdır.

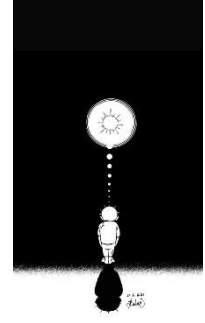
- o *Gölge*: ömür, tanık-takipçi, amel/eylem, amel defteri.
- Eli kolu zincirle kilitli bir insan ve kafasının içinde bir anahtar. Çözüm arar ama bulamaz; eli kolu bağlı, elinden bir şey gelmez, bir şey yapamaz ama çözerse de o çözer, başkası değil. Gölgesine bakarak çözmeye devam eder ve gölgesinden güç alır. Gölge hem kendini ve eylemsizliğini öne çıkararak hem de arayış tefekkürünü mahfuz sakın bir kaidedir; tefekkürü ve tefekkür edeni sükunetle dik tutar, onu kaygısıyla üstlenir ve bize yaklaştırır. O bize yaklaşırken ordadır ve kımıltısızdır. İnsanın eli ve ayağı eylemidir; eyleme götürücü, eyleme geçiricidir. Eli zincirlerince eylemi bağlanır, eylemden kesilir. Eyleme geçebilmesi için elin zincirden kurtulması, kilidin açılması gerekir; kilit için de anahtar. İnsanın büyük sıkıntısı zincirden, eylemsizlikten kurtulmaktır.

- o *Gölge*: kaide, varoluş teyidi, eylemsizlik, sükunet.

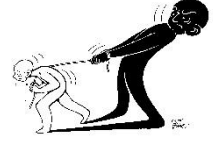
⁵ Cemal Şakar, Hasan Aycın çizgisindeki yalın insana 'fitrî insan' der. Fitrî insan doğal insan değildir. Allah'ın ona bahsettiği fitratla toplumsal bir kültürün içinde yaşar, doğal halde doğaya başıboş bırakılmış değildir. Bak., Merve Akbaş, "Çizerek düşünen sanatçı: Hasan Aycın", Yeni Şafak Gazetesi, 26.03.2023.

- Sırtı bize, yüzü güneşe dönük yoksul çocuk-insan düşten/düşlemeden yoksun değil. Masum düşü karanlıklara aydınlık; zulmete nurdur. Aydınlığı düşlemek onun tek eylemi, çaresizce tek yapabildiği; herkes için güneş gibi aydınlık bir yeryüzü düşü. Güneş düşten olunca gölge de düş-güneşten. Çocuk-insan hesapsızca olmayan güneşi, özlemine duyduğu o güneşi düşler. Düşünde, sadece o güneş var, düşlediği güneş; nur⁶. O apaydınlık güneş şimdilik sadece onu aydınlatır, gölgesini o güneş düşürür. Gölgesine düş-güneş tanıktır. Gölgesi de ona. Gölgesini düşüne borçludur çocuk-insan. Kendisi gibi gölgesi de güneşe bakar, aydınlığına bakar, aydınlığıyla bakar. Gölge de güneş gibi düşseldir. Güneş yoktur, gölge de yoktur. Düşü ile apaydınlık çocuk-insan karanlıktadır. Düş duadır; duanın aydınlığıdır, duanın aydınlığındadır. Düşe tutunmak, duanın aydınlığına tutunmaktır. Düşte düşlenen, duada hal diliyle müstakim niyaz olur; kımıltısızca düşlenen niyaz edilendir. Niyaz edilense güçlü bir aydınlıktır, kımıltısızca gölge düşüren düş-güneş gibi.

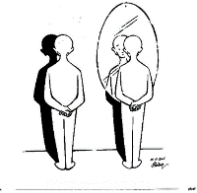
o *Gölge*: dua/niyaz, varlık/yokluk, iç içelik, düşsellik/gerçeklik, kımıltısızlık, tanıklık.

- İnsan canhıraş gölgesini çekiştirir, cüsseli gölgesiyle mücadele eder. Gölgesi kendisi, kendi eylemidir ama kendi olmak ister, başını alıp gitmek ister. Eylemini kendine bırakmaz, onu usanmadan yaptığı işe, yapması gereken işe çağırır. Bıraksa gölgesi kendisini de alıp götürecektir. Gölge eylem, asıl eylemi kendine zorluyor. Olması gereken asıl eylem işi yapanın, gölgesinin değil. Hesabı asıl ödeyecek olan, gölgesi değil kendisi. Eylem, nefsi cezbedenden kaçınmalı. Sapmamış eylem asıl; hesabı verilebilir eylem asıl. Asıl olan, ne olursa olsun, eyleminden sorumlu olabilmek, sahih/salih yoldan uzaklaşmamaktır. Bir iş yapılıyorsa, sorumluluk vardır, hesabı verilecektir. Hesabı verecek olan sahih/salih eylemin peşinde olandır, eylem de asıl olana yöneltilmelidir. Yapıp-eden yapıp-ettiğinden sorumludur; yaparken de yaptıktan sonra da. Ya eylemin peşinden gidilecek ya da eylem istenilen yere çekilecek ister istemez ve bütün itirazlara rağmen. Ömür sürerken böylesi ikilemleri, gitgelleri gidermek, her sorumlunun çetin sınavı olarak belirir. Sorumluluk neyi gerektiriyorsa eylem de inadına öyle olmalıdır.

o *Gölge*: amel/eylem, sapma/baştan çıkma, çatışma/inatlaşma, mücadele/nefs.

- Duvara bakan iki insan yan yana. Birisinin gölgesi duvara yansır, karşısına düşer; karşısındadır. Onun kımıltısını engelleyen, yolunu kesen duvar gibi görünmekle birlikte, duvar ile onun arasında duran gölgesidir; yani, gölgeye nispetle kendisidir. Diğeri de duvara doğru ancak bakışı, önündeki aynayla sınırlı. Duvarı göremez, ancak bakışını görür. Duvar bakışıyla/kendiyle perdelenmiştir. Bakışı duvarı göremezken bedeninin bir kısmı onu görür. Bir yandan bedeninin kımıltısı duvara yansıyan gölge ile engellenirken aynı zamanda duvardaki aynayla da engellenir. Aynada önünde engel olarak kendisi vardır, kendi sureti vardır, kendi suretinin aksi vardır; kendiyle tersinden özdeşdir. Ayna bir penceredir ve insan kendini/n suretini orada/n görür. Kendisi baktığı yerde, yaptığı işte/eylemedir. Baktığı yer görülebilir yansımadır; ama aynı zamanda aydınlık bir gölgeden

⁶ Nur, kendi başına görülebildiği gibi kendisi aracılığıyla başkasının da görülebildiği -güneş gibi- bir varlıktır. Gazzali, Nur Metafiziği Mişkat'ül-Envar, çev. Asım Cüneyt Köksal, İstanbul, Ketebe Yay., 2023, s.20.

ibarettir, tıpkı aynaya bakan gibi. Çizgide iki bakışın farklılığının altı çizilirken, her iki durumda da engelin bizzat insanda olduğu vurgulanır. Ayna da gölge de insana kendini gösterir, kendini söyler; bir varlık teyidi olarak insanın kendi/ne engelinin metaforu olur. İnsan gölgesini de suretini de bilir; kendisini ve engelini bilir.

- *Gölge*: engel, kendilik, kendini bilme, akis/yansıma.
- Nasrettin hoca gölgesiyle beraber kendi zamanı ve mekanında seyretmektedir. Bilindiği ve istihzaya konu olduğu üzere eşeğe ters biner. Saltanatlı gölgesi peşi sıra; nizami. Hoca'nın eşeğe ters binmesi sırrı kendinde mahfuz hikmetlere yorulur. Eşeğinin üzerinde gerisin geri ilerlerken gölgesinden konuşan hoca, kendine bir talebesi gibi yolun hikmetini tedris eder. Hoca yoldadır, istikametinden sapmadan yolundadır, kendi sahil yolu üzeredir; bineğinin yolunda değil, kendi yolundadır. Eşeğin yuları daima hocanın elindedir; onu asla bırakmaz. Gölgesi, onun sahil yolu, bilgeliği ve istikametidir; karşısına dikilir ve hoca'ya yol boyunca ders verir. Yular bırakılmadan, hoca edasıyla dersleşilir, öğütleşilir.

- *Gölge*: bilgelik, ders, sahillik/doğruluk, istikamet.
- Yüzü bize dönük, bize bakan bir çocuk⁷, elinde taşlarla beklemekte. Orada olmayan kendi kalabalığının içinde. Oranın Kubbetüs Sahra olduğu, Filistin olduğu aşikar; çocuğun da mazlum Filistin ve Filistinlileri temsil ettiği. Filistinliler sürekli hırpalanır, aşağılanır, özyurtlarından sürülmek istenir. Filistin'deki vahim tabloyu dillendirenler de benzer sıkıntılara maruz kalır. Filistinli çocuk mazlumların sesi, nefesi; çocuğun sabırla bekleyişi, genel anlamıyla mazlumların umudununun temsili. Çocuğun azimli ve kararlı beklentisi gölgelerdir; bugün gelmeyen ama bir gün mutlaka gelecek olanlardır; yüreği mazlumların yanında olanlardır. Gölgeyi oradadır; kendileri de orada, mazlum çocuğun/Filistin'in yanında olacaktır. Onu, Filistin'i ve kendilerini felaha erdirmek için orada olacaklar. Çocuğu/Filistin'i ayakta tutan büyük umut, zalimin en büyük korkusudur.

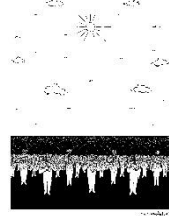
- *Gölge*: beklenti/umut, beklenen insanlar.
- Gölge, görülebilirdir. Bazen görüş alanından çıkabilir ama ışık varsa yine de vardır. Etrafı çizilebilir, içi ve koyuluğu belirlenebilir, tasvir ve temsil edilebilir; deyim yerindeyse, İz-lenebilir, çevrelenebilir, çerçvelenebilir. Ancak, sahip olunamaz, hükmedilemez, baş edilemez, dokunulup hissedilemez; asıl önemlisi, önüne geçilemez, yakalanamaz, sınır ve engele takılmaz. İnsanın ya da eşyanın gölgesi engeli geçiverir de gölge-öznesi geçemez. Gölgenin yansıma mekanı, ele geçirilememiş gölgenin mekanıdır; dikine ya da yatay, düz ya da yamuk olması halini değiştirmez. Gölge her yere yansır, her yere uyar, her yere uzanır, kısılır. İster tel örgülerle örülü bir alanı ister bir hendek ya da bir sütreyi görsün, durum değişmez; doğal ya da yapay

⁷ O çocuğu tanıyoruz: Hanzala; Naci el-Ali'nin imzası. Ayrıntı için bak. Mete Çamdereli, "Çizgisel görsel olarak bir imza: Hanzala", Reklamın Görme Dediği içinde, İstanbul, Avrupa Yakası Yay., 2013. s.474-482.

bir engeli hiçbir biçimde tanımaz. Burada olduğu gibi, insan engellenir, gölge engellenemez. İnsan tel örgünün önünde dururken, gölgesi tel örgünün diğer yanına geçmiştir.

- *Gölge*: engelsizlik, engellenemezlik.
- Gökyüzü güneşli, pırlıl pırlıl. Bulutlar ve kuşlar göğün parıltısını artırır. Parıltı huzur verici, pürüzsüz. Yer karanlık. Boyunlarını kısararak yere bakan birçok insan derin karanlıkta. Bedenleri gökyüzü gibi aydınlık; karardı karacak. Durağan görünümlü kalabalık, ellerinde sımsıkı tuttıkları şemsiyeleriyle pürüzsüz karanlıktan korunurlar. Varoluşlarını şemsiyelerinin aydınlık gölgesinde sürdürürler. Şemsiyelerini bırakmazlar, gökyüzüne bakmazlar. Bir an kafalarını kaldırsalar gözlerinin kamaşacağını bilirler. Aslında nasıl bakılması gerektiğini de bilirler; sindire sindire, ama karanlığa sinerler, karanlığı içlerine sindirmeyi tercih ederler. Karanlıktan aydınlığa çıkmak zahmetlidir, göze almazlar. Güneşi bilirler ama bakmazlar; karanlıkla kendilerini gölgelerler. Güneşi bilirler ama şemsiyeleriyle kendi karanlıklarında gölgelenmeyi sürdürürler. Şemsiyelerinin aydınlığı altında kendilerini karanlığa, kendi karanlıklarına gömerler. Şemsiyeleriyle kendilerini karanlıkta tutarlar, şemsiyeye tutunurlar. Şemsiye karanlığı gölgeler, insana şems olur, güneş olur; gölge insana aydınlık bir sığınak, aynı zamanda karaltılı bir tutamak olur.
- *Gölge*: karanlık/aydınlık, sığınak/tutamak.

Sonuç

Gölgeyi kavramsallaştırdıktan sonra, Hasan Aycın'ın birkaç çizgisini okumaya çalıştık. Seçilen çizgiler gölge odağında tümü kapsayıcı bir çıkarsama için yeterli olmamakla birlikte, yeterince fikir vericidir ve fikir verici veriler sunmaktadır. Gölgeyi içkin çizgileri yalnız bir okumadan geçirincede farklı imgelere eriştik. Onları sıralayacak olursak;

- *tutsaklık, kendini kendiyile bağlama, ayak bağı, takip, takipçilik, sığınak/tutamak, beklenti/umut, beklenenler,*
- *ömür, düşsellik/gerçeklik, karanlık/aydınlık, insanın edimi/ameli, amel defteri, eylem, eylemsizlik,*
- *kaide, sükunet, dua, niyaz, varoluş, varlık/yokluk, iç içelik, kendilik, kendini bilme, nefis, akis, bilgelik, sahilik, doğruluk, istikamet,*
- *kımlıtsızlık, tanıklık, sapma/baştan çıkma, çatışma, inatlaşma, mücadele, engel, engelsizlik, engellenemezlik...*

gibi bir dizi imgeye uzanırız.

Bütün bu imgeleri tekil bir imgeye indirmek ya da izlekler halinde kategorize etmek hayli güç görünmektedir. Hayatın bütün alanlarına yayılan bir dizi imgeyi -nefis, amel, kendilik, varoluş, kötülük, mücadele, gerilim, bağlılık... gibi- konu edinen çizer tek/il bir imgenin ya da izleklerin peşinde değildir, derdinin peşindedir. Dolayısıyla dikkatine değen ne varsa, imgeleminde ne varsa, onun imgesini çizmekte/çizgilemektedir. İlla gölge yapmak gayretinde değildir. (Bunu öteki çizgilerinden anlıyoruz!) Yaptığında, gölgeyi kişileştirir, şeyleştirir; kimi zaman gölgenin salt işlevselliğini kullanır, yani figürü öne çıkarır ya da onun yönünü gösterir, kimi zaman da doğrudan simgesel göstergelere kapı aralar, Nasrettin Hoca'da olduğu gibi. İnceleme kapsamı dışında kalan sayısız çizgisine -ki büyük çoğunluğu gölgesizdir!- bakıldığında, gölge, çizerin

çizgisini kurgularken, gerektiğinde yaptığı bir eklemleme olduğu anlaşılır. Gölge onun çizgisi için olmazsa olmaz değildir, ama öylesine de değildir.

Çizer gölgeye sığınmaz, gölgesinden sığınır, gölgeye tutunmaz, gölgesinden tutunur; onu idrak eder, ima/r eder, sezdirir, anlaşılın ister. Gölge öylesine değildir, başıboş değildir; ışığa/nura tabidir, nurdandır, ama nur değildir. Nur gölgesizdir⁸, özdür, gölgenin özüdür; gölgesi hikmet, özü doğruluk/hakikattir. Gölge hakikatin çizgideki anlatısıdır, kimi zaman da ayna ile sırlanmıştır. Çizgilerdeki insanlar gölgeleriyle çekişir, nefsiyle çatışır, kendiyle hesaplaşır ama hep gölgeye karışır, gölgeyle hemhal olur, gölgesiz olamaz; deyim yerindeyse, hakikatinden uzak kalamaz. Hakikatin gölgeden okunabilmesi, başkaca gölgesiz çizgilerin hakikatini gölgelemez. İz de nurdandır.

Çizerin iz-lediği, çizgilediği yol gölgedir, gölgededir; her şey gibi, güneşin altında, dünya gölgeliğindedir⁹. İnsan gölgedir, gölgededir; “İnsanın kendisi dışında, kendisi için en yoğun ve en mücessem anlam dünyası gölgedir, gölgededir”¹⁰; İnsanın gölgesinden başka bir şeyi yoktur. Eşyanın gölgesinden başka bir şeyi yoktur. Gölgeden başka bir şey yoktur ve varolan ne varsa, sadece gölgedir.

Kaynakça

- Burhanettin Tatar, “Bir Ara/Yeni Mekân Düşünürü: Fazlur Rahman”, Eskiye Dergisi, Sayı 50, Eylül 2023.
- Gökhan Özcan, “Hakikat mürekkebinde demlenen kalem”, Yeni Şafak Gazetesi, 15.01.2024.
- Hasan Aycın (ile görüşme), 12 Ocak 2024.
- Gazzali, Nur Metafiziki Mişkat’ül-Envar, çev. Asım Cüneyt Köksal, İstanbul, Ketebe Yay., 2023.
- Merve Akbaş, “Çizerek düşünen sanatçı: Hasan Aycın”, Yeni Şafak gazetesi, 26.03.2023.
- Mete Çamdereli, “Çizgisel görsel olarak bir imza: Hanzala”, Reklamın Görme Dediği içinde, İstanbul, Avrupa Yakası Yay., 2013.
- Süleyman Çelebi, Mevlid, haz. Necla Pekolcay, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2018
- Türkçe sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

⁸ Süleyman Çelebi’nin Mevlid’inde, İslam Peygamberi’nden bahisle, “nur ayandır, nurun olmaz gölgesi” denilmektedir. Süleyman Çelebi, Mevlid, haz. Necla Pekolcay, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2018, s.71 ve 127.

⁹ “Dünya bir gölgelik, hayat bir seraptır. İçinden aktığımız bütün hikayeler de aynı ummanın içinde fena bulan birer damladır. Bütün hikayelerin aslı, her şeyi içine alan ve hiçbir şeyle sınırlanmayan asıl hikayenin içinde bir cüzdür. Bu öyle bir sırdır ki, içinde nefes alıp verdiğimiz ve sınırlarla noksan olduğumuz için hakikatini göremeyiz. Sanatçı bu sırrı bilen değilse bile sezendir(...) Varlık sırrını sezen, içine sığdıramayan, dışına taşırandır”. Gökhan Özcan, “Hakikat mürekkebinde demlenen kalem”, Yeni Şafak Gazetesi, 15.01.2024.

¹⁰ Hasan Aycın (ile görüşme), 12 Ocak 2024.